

**PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN
LAUSUNTO 28/2005 vp**

Hallituksen esitys laiksi oikeudesta korkeakouluissa tehtäviin keksintöihin sekä laiksi oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain muuttamisesta

Sivistysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 7 päivänä joulukuuta 2004 lähettäessään hallituksen esityksen laiksi oikeudesta korkeakouluissa tehtäviin keksintöihin sekä laiksi oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain muuttamisesta (HE 259/2004 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi sivistysvaliokuntaan samalla määrännyt, että perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausunto sivistysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ylitarkastaja Karri Puustinen ja hallitusneuvos Marja-Leena Rinkineva, kauppa- ja teollisuusministeriö
- oikeustieteen kandidaatti Kristiina Harenko
- professori Mikael Hidén
- oikeustieteen tohtori, dosentti Pekka Lämsinen
- professori Kaarlo Tuori.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki oikeudesta korkeakouluissa tehtäviin keksintöihin. Korkeakoulu saa ehdotuksen mukaan ottaa oikeudet laissa määriteltävissä sopimustutkimuksissa tehtyihin keksintöihin. Avoimessa tutkimuksessa tehtyjen keksintöjen oikeudet sen sijaan jäävät keksijälle, jos tämä määräajassa julkaisee keksintönsä tai ilmoittaa halukkuudestaan hyödyntää keksintöä itse. Laissa ehdotetaan lisäksi säädettäväksi muun ohella keksintöilmoituksesta ja sen tekemisestä, keksijän oikeudesta kohtuulliseen korvaukseen, korvauksen sovittelusta, tutkimustulosten julkaisemisesta sekä todistustaakan jaosta ja riitojen ratkai-

susta. Esitys sisältää ehdotuksen myös laiksi oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain muuttamisesta.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006.

Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa sääntelyä arvioidaan perustuslain 15 §:ssä turvattun omaisuudensuojan näkökulmasta. Lakiehdotukset voidaan perustelujen mukaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Hallitus on kuitenkin pitänyt perustuslakivaliokunnan lausunnon hankkimista esityksestä suotavana, koska ehdotettu sääntely sivuaa perustuslain mukaista omaisuudensuojaa.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Keksintöön kohdistuvat oikeudet

Ehdotus. Esityksen 1. lakiehdotuksessa on kysymys korkeakoulujen tutkimushankkeissa syntyviin keksintöihin kohdistuvien oikeuksien sääntelystä. Ehdotettua lakia sovelletaan 1 §:n perusteella sellaiseen Suomessa patentilla suojattavissa olevaan keksintöön, jonka on tehnyt suomalaisen korkeakoulun palveluksessa oleva henkilö palvelussuhteessaan tai Suomen Akatemian tutkimusvirassa oleva henkilö suomalaisessa korkeakoulussa. Voimassa olevassa työsuhdekeksintölaissa olevaa ns. tutkijapoikkeusta ehdotetaan vastaavasti laajennettavaksi siten, että kaikkiin korkeakouluihin ja niiden palveluksessa oleviin sovelletaan samoja sääntöjä.

Korkeakouluissa tehtävä tutkimus on lakiehdotuksessa jaettu avoimeen tutkimukseen ja sopimustutkimukseen lähinnä sillä perusteella, osallistuuko tutkimushankkeeseen korkeakoulun ulkopuolinen taho rahoittajana tai muulla tavalla. Avoimessa tutkimuksessa tehtyyn keksintöön kohdistuvat oikeudet jäävät pääsääntöön mukaan keksijälle. Korkeakoulun oikeudet tällaisessa tutkimuksessa tehtyyn keksintöön ovat toissijaiset. Korkeakoulu nimittäin voi ottaa avoimessa tutkimuksessa tehtyyn keksintöön kohdistuvat oikeudet, jos keksijä ei 6 §:n 1 momentissa mainitussa määräajassa julkaise keksintöään tai ilmoita halukkuudestaan hyödyntää keksintöä itse.

Sopimustutkimuksessa tehtyyn keksintöön korkeakoulu saa 7 §:n perusteella ottaa oikeudet. Korkeakoulun on tehtävä oikeuksien ottamisesta 5 §:n 3 momentissa mainitussa määräajassa ilmoitus keksijälle. Jos korkeakoulu jättää ilmoituksen tekemättä, on sen 7 §:n 2 momentin mukaan katsottava luopuneen oikeuksistaan keksintöön. Selvää on, että korkeakoulu voi luopua oikeuksistaan myös ilmoittamalla siitä nimenomaisesti.

Muissa tilanteissa kuin avoimessa tutkimuksessa tai sopimustutkimuksessa tehtyihin keksintöihin kohdistuvista oikeuksista ovat sään-

nökset 8 §:ssä. Korkeakoululla on niiden nojalla etuoikeus neuvotella tällaisissa tilanteissa tehtyjä keksintöjä koskevista oikeuksista sekä oikeus saada kohtuullista korvausta vastaan käyttöoikeus korkeakoulun toiminnan kannalta tarpeelliseen keksintöön.

Keksijällä on 9 §:n 1 momentin perusteella oikeus saada keksinnöstä kohtuullinen korvaus keksintöoikeuksien siirtymisestä 6—8 §:n nojalla korkeakoululle. Korvauksen suuruutta laskettaessa on 9 §:n 2 momentin mukaan otettava huomioon keksinnön syntyyn vaikuttaneet olosuhteet sekä korkeakoulun keksinnöstä saamat tuotot. Tuomioistuimien voi 10 §:n 1 momentin nojalla määrätä korvauksesta toisin, jos olennaisesti muuttuneet olosuhteet antavat siihen aihetta. Keksinnön tekijällä on 4 §:n mukaan oikeus tulla tunnustetuksi tekijänä.

Ehdotuksen arviointi. Varallisuusarvoiset immateriaalioikeudet, kuten tekijänoikeus, patenttioikeus ja tavaramerkkioikeus luetaan perustuslain 15 §:ssä turvatun omaisuuden suojan piiriin (HE 309/1993 vp, s. 62/II, PeVL 1/1995 vp, s. 1/II, PeVL 38/2000 vp, s. 2/I, PeVL 7/2005 vp, s. 2/I). Tämä suoja kattaa myös patentoitavissa olevat keksinnöt. Ehdotettu sääntely on omaisuuden suojan lisäksi merkityksellistä perustuslain 16 §:n 3 momentissa turvatun tieteen vapauden kannalta.

Sääntelyn yleisinä tavoitteina on selkeyttää korkeakouluissa tehtävien keksintöjen oikeudellista asemaa, parantaa tällaisten keksintöjen hallinnointia ja edistää niiden kaupallista hyödyntämistä. Sääntelyllä pyritään lisäksi turvaamaan keksijän oikeutta korvaukseen sekä yhtenäistämään tutkimussopimuskäytäntöä. Tällaiset päämäärät ovat hyväksyttävissä. Tutkimusta tehdään nykyisin enenevässä määrin korkeakoulujen ja niiden ulkopuolisten tahojen yhteisissä hankkeissa, joihin voi osallistua eri osapuolten rahoituksella työskenteleviä tutkijoita tai tutkijaryhmiä. Tällaisessa tilanteessa on valiokunnan mielestä tärkeää selkeyttää tutkijan ja korkeakoulun samoin kuin korkeakoulussa teh-

tävään tutkimukseen osallistuvien ulkopuolisten tahojen oikeudellista asemaa suhteessa tutkimustyössä tehtäviin keksintöihin.

Tutkijan näkökulmasta kysymys on lakiehdotuksessa määriteltyjen tutkimusmuotojen valinnasta. Tutkija voi tehdä tutkimustaan lakiehdotuksessa tarkoitettussa avoimessa tutkimuksessa, jolloin hänellä on 6 §:n perusteella mahdollisuus säilyttää oikeudet tutkimuksessa tekemäänsä keksintöön. Toisaalta tutkija voi tehdä korkeakoulun ulkopuolisen tahon rahoittamaa tilaustutkimusta tai lakiehdotuksessa tarkoitettua muuta sopimustutkimusta. Tällöin korkeakoulu saa 7 §:n nojalla ottaa oikeudet tutkimuksessa tehtyyn keksintöön.

Sopimustutkimuksella tarkoitetaan 3 §:n 3 kohdan mukaan paitsi maksullisena palvelutoimintana pidettävää tutkimusta myös sellaista muuta tutkimusta, jossa on mukana ainakin yksi korkeakoulujen ulkopuolinen taho joko osatutkimuksen tekijänä, rahoittajana tai muuna osallistujana ja johon liittyy velvollisuuksia tutkimuksen tulosten käyttämisestä. Säännöksen sanamuoto jättää jossain määrin avoimeksi, millaisista tai minkätyyppisistä tutkimustulosten käytövelvoitteista siinä on kysymys. Toisaalta lakiehdotuksen 3 §:n 2 kohdan b alakohdasta ilmenee, että ulkopuolisen rahoittajan kanssa tehdyn sopimuksen sisältämät velvoitteet tutkimustulosten julkaisemisesta eivät sellaisinaan vielä riitä tekemään hankkeesta sopimustutkimusta. Sääntelyn väljyyteen liittyviä ongelmia lieventää se, että korkeakoulu ja sen yhteistyökumppani voivat 3 §:n 2 kohdan c alakohdan mukaan sopia sopimustutkimuksen edellytykset täyttävän tutkimuksen tekemisestä avoimena tutkimuksena.

Korkeakoulun oikeus ottaa keksintöoikeudet kohdistuu 7 §:n 1 momentin perusteella "sopimustutkimuksessa" tehtyyn keksintöön. Korkeakoulun on todistustaakan jakoa koskevan 12 §:n perustelujen mukaan osoitettava, että keksintö perustuu olennaisesti sopimustutkimushankkeeseen tai että se on ilmeisesti syntynyt sopimustutkimushankkeessa. Sopimustutkimushankkeen ja keksinnön välillä tulee näin ollen vallita riittävän selvä yhteys. Tämä on tutkijan oikeuk-

sien kannalta tärkeää, koska sopimustutkimusta tekevä tutkija voi samaan aikaan olla mukana myös avoimissa tutkimushankkeissa tai tehdä keksinnön esimerkiksi lakiehdotuksen 3 §:n 4 kohdassa tarkoitettussa muussa tilanteessa. Sopimustutkimushankkeen ja keksinnön välisen yhteyden vaatimus tulee ottaa asianmukaisesti huomioon sovellettaessa lakia käytännön tilanteissa.

Korkeakoululla on 8 §:n 1 momentissa mainitun neuvotteluoikeuden lisäksi oikeus saada kohtuullista korvausta vastaan käyttöoikeus 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa tehtyyn keksintöön, joka on korkeakoulun toiminnan kannalta tarpeellinen. Maininta korkeakoulun toiminnan kannalta "tarpeellisesta" keksinnöstä on verraten väljä eikä sitä esityksen perusteluissakaan merkittävästi täsmennetä. Perustelujen mukaan maininnalla on nimittäin tarkoitus viitata keksinnön todelliseen hyötyyn korkeakoululle. Säännöstä on valiokunnan mielestä syytä pyrkiä täsmentämään esimerkiksi tarpeen tai hyödyn astetta kuvaavilla ilmaisuilla.

Korkeakoululla ei perustelujen mukaan ole oikeutta ilman keksijän suostumusta siirtää 8 §:n 2 momentin nojalla saamaansa käyttöoikeutta kolmannelle. Tästä on tarpeen lisätä lakiin säännös.

Ehdotettu sääntely keksintöön kohdistuvista oikeuksista ja niiden siirtymisestä ei kokonaisuutena muodostu valiokunnan mielestä suhteettomaksi puuttumiseksi tutkijan perusoikeuksiin. Edellä esitetty huomioon ottaen on myös selvää, ettei sääntelyssä ole kysymys perustuslain 15 §:n 2 momentissa tarkoitettuun pakkolunastukseen rinnastettavasta immateriaalioikeuden siirrosta ehdoitta ja rajoituksitta henkilöltä toiselle (vrt. PeVL 28/2004 vp, s. 4).

Ehdotus sisältää asianmukaiset säännökset keksijän oikeudesta kohtuulliseen korvaukseen. Oikeusturvan kannalta merkityksellisiä ovat lakiehdotuksen 5 §:n säännökset keksintöilmoituksista ja 12 §:n säännökset todistustaakan jaosta. Mahdollinen riita keksintöön kohdistuvista oikeuksista on mahdollista saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Säännökset keksintöön kohdistuvien oikeuksien siirtymisestä korkea-

koululle eivät vaikuta lakiehdotuksen käsittelyjärjestykseen.

Muita seikkoja

Tutkimustulosten julkistaminen. Keksijä ei 11 §:n 1 momentin mukaan saa — jollei toisin sovita — julkistaa tutkimustuloksia keksinnön suojaamisen tai muun hyödyntämisen vaarantavalla tavalla, jos korkeakoulu voi 7 §:n perusteella ottaa oikeudet keksintöön.

Ehdotus merkitsee puuttumista perustuslain 12 §:n 1 momentissa turvattuun sananvapauteen, johon sisältyy oikeus julkistaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Myös perustuslain 16 §:n 3 momentissa turvattu tieteen vapaus sisältää tutkijan sananvapauteen läheisesti liittyvän oikeuden julkistaa tutkimustuloksensa (PeVL 28/2004 vp, s. 4/II).

Ehdotettu julkistamiskielto on tarpeen keksintöön kohdistuvien oikeuksien suojaamiseksi, sillä julkiseksi tulleelle keksinnölle ei patenttilain 2 §:n mukaan myönnetä patenttia. Säännöksessä on kysymys sopimustutkimuksessa saavutetuista tutkimustuloksista, joiden suojaaminen on hyväksyttävää myös korkeakoulun ulkopuolisen tahon oikeuksien näkökulmasta. Säännöksellä ei kielletä tutkimustulosten julkistamista yleensä, vaan kielto on asianmukaisesti rajattu koskemaan vain keksinnön suojaamisen tai muun hyödyntämisen vaarantavaa julkistamista. Kielto ei ole ehdoton. Tutkimussopimuksen osapuolet voivat sopimuksella poiketa julkistamiskiellosta. Sääntely ei vaikuta lakiehdotuksen käsittelyjärjestykseen.

Korkeakoulun salassapitovelvollisuus. Korkeakoulun on 11 §:n 2 momentin mukaan pidettävä salassa sille annetut keksintöön liittyvät tiedot, kunnes keksintö on riittävällä tavalla suojattu eikä salassapidolle ole muita välttämättömiä syitä.

Viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaan julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Ehdotus on ongelmaton siltä osin kuin siinä on kysymys salassapidosta keksintöön kohdistuvien oikeuksien suojaamiseksi. Ilmaisuihin "muut välttämättömät syyt" on tällaisen sääntelyn yhteydessä varsin väljä, etenkin kun välttämättömyys ei säännöksen sanamuodon perusteella näyttäisi kytkeytyvän mihinkään tarkoitukseen. Tältä osin säännös ei sanamuotonsa vuoksi muodosta itsenäistä salassapitoperustetta, vaan sillä voi valiokunnan mielestä olla merkitystä vain viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetulla tai korkeakoulujen sovellettavana olevalla muulla lailla erikseen säädettyjen salassapitosäännösten soveltamisen yhteydessä. Säännöksen sanamuotoa on tältä osin aiheellista tarkistaa.

Lausunto

Lausuntonaan perustuslakivaliokunta esittää,

että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Helsingissä 28 päivänä syyskuuta 2005

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Kimmo Sasi /kok	Annika Lapintie /vas
vpj.	Arja Alho /sd	Reino Ojala /sd
jäs.	Hannu Hoskonen /kesk	Astrid Thors /r
	Roger Jansson /r	Jan Vapaavuori /kok
	Irina Krohn /vihr	vjäs. Toimi Kankaanniemi /kd
	Miapetra Kumpula-Natri /sd	Veijo Puhjo /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Sami Manninen.